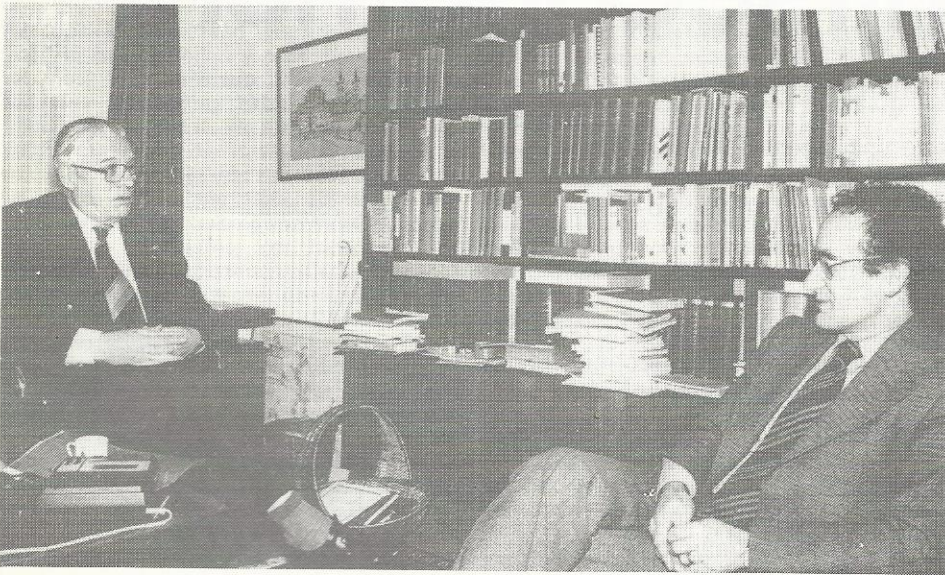

PROF. RENOIJ OVER DE ONOFFICIËLE MONETAIRE GESCHIEDENIS VAN SURINAME

OPGETEKEND DOOR ERWIN GO EN H. VISSER

Monetaire ontwikkelingen in Suriname zijn zelden het onderwerp van een Brede Maatschappelijke Discussie geweest¹. Erg opwindend lijkt de Surinaamse monetaire geschiedenis op het eerste gezicht ook niet. Wie het vergund is een blik achter de schermen te werpen, zal zijn of haar oordeel alras herzien. In Suriname kwamen situaties voor die in Europa ondenkbaar zijn. Men kan, indien men zich daar een redelijke voorstelling van wil maken, niet volstaan met het raadplegen van officiële documenten, zoals de jaarverslagen van De Surinaamsche Bank. Men krijgt pas een goed beeld als men ook de dingen die voor de officiële documenten niet de moeite waard lijken, het anekdotische, de 'petite histoire', hoort. De redactie van EB heeft daarom prof. Renooij gevraagd iets te vertellen uit zijn praktijk als directeur van De Surinaamsche Bank. Prof. Renooij is van 1951 tot 1957 hoofddirecteur van De Surinaamsche Bank te Paramaribo geweest. Na zijn terugkeer in Nederland bleef hij in het bankwezen werkzaam. Daarnaast heeft hij van 1961 tot zijn emeritering in 1978 aan onze faculteit als buitengewoon hoogleraar de vakken Geld- en bankwezen en Monetaire politiek gedoceerd².

Prof. Dr. H. Visser in gesprek met Prof. Dr. Renooij

Het octrooi van de Surinaamsche Bank

Ik wil beginnen met een stukje geschiedenis van het functioneren van De Surinaamsche Bank. De Surinaamsche Bank heeft tot en met 1950 gewerkt onder een Nederlandse bankwet. Die heette wel de Surinaamse Bankwet, maar het was een Nederlandse wet. Uit hoofde van die wet ben ik nog benoemd door Hare Majesteit Koningin Juliana. Wat was het geval? Op een gegeven moment heeft de Nederlandsche Handel-Maatschappij in 1949 De Surinaamsche Bank overgenomen. Daar ben ik zelf nog bij betrokken geweest. Toen kwam er een discussie over de vraag of De Surinaamsche Bank nog het recht moest houden om bankbiljetten uit te geven. Daar is erg lang over gepraat. Tenslotte is overeengekomen dat het octrooi aangepast zou worden aan de wensen van de Surinaamse regering. Dat zou gebeuren krachtens een Surinaamse verordening. Ik heb toen zelf in grote lijnen

een nieuw octrooi ontworpen. In dat octrooi werd vastgelegd dat het hoofdkantoor van De Surinaamsche Bank in Paramaribo zou komen. Het verplaatsen van de zetel van De Surinaamsche Bank uit Amsterdam gaf allerlei moeilijkheden, onder andere op fiscaal gebied, en we zeiden toen: 'Weet je wat, we laten De Surinaamsche Bank statutair in Nederland zitten, maar zij krijgt haar hoofdkantoor in Suriname.' Ik ben met ingang van 1 december 1950 benoemd als directeur, in Nederland, van de Surinaamsche Bank. Ik heb dus nog heel kort, nl. één maand, gefunctioneerd als directeur onder het oude octrooi.

In 1951 moest het nieuwe octrooi gaan werken. In die tijd was er in de Staten van Suriname, en ook in het kabinet, een enorme politieke deining. Dat was vooral een strijd tussen de schrijver Albert Helman (Lou Lichtveld), die minister was, ik dacht van Volksgezondheid, en dr. van Ommen. Het gevolg was dat eigenlijk aan de Surinaamse bankverordening, weinig aan-

dacht kon worden besteed. En het resultaat is geweest, dat de Staten op de valreep - er moest iets gebeuren, want het octrooi liep af - op 30 of 31 december van het jaar 1950, die verordening met een hamerslag nog hebben aangenomen. Ik ben in de maand daarop, in januari, gepromoveerd. Dat was een 'hectic time'. Ik ben op 1 februari, als ik me niet vergis, op het vliegtuig gestapt. Ik geloof dat ik op zondag aankwam en 's middags zat ik als directeur bij De Surinaamsche Bank. Ik moest de heer Baukema opvolgen. Die had daar de titel van directeur-voorzitter. In Nederland had je een hoofddirecteur en in Suriname had je een directeur-voorzitter en eventueel daarnaast een directeur. Dat heeft toen enige tijd voortgeduurd, want wij moesten onze statuten aanpassen aan de nieuwe Bankverordening, nadat deze van kracht was geworden. Wij konden niets doen voordat dat geregeld was. Ik ben toen directeur-voorzitter geworden, daarna kwamen nieuwe statuten tot stand. Op grond daarvan werd het hoofdkantoor overgeplaatst naar Suriname - dat was min of meer een papieren operatie - en werd ik dienstgevolge hoofddirecteur. Er moest een volledig bevoegde directeur in Suriname functioneren (zie de handtekening op de afbeelding van het Surinaamse 10-guldenbiljet). Aldus ging de Surinaamsche Bank functioneren in de vorm zoals men die in Suriname wilde. Er is een ding dat interessant is uit financieel oogpunt. De Nederlandsche Bank had vroeger al, toen het ook een partikuliere bank was, een winstdelingssysteem. Dat kwam hierop neer dat van een bepaalde winst X eerst een primair dividend en een bepaalde reservering afgingen, daarna was er volgens een opklimmende schaal een stuk van de overwinst voor de Staat der Nederlanden. En dat was in Suriname ook zo. Die winstdeling leek daar heel veel op. Alleen, het was een niet goed werkende winstdeling, want in de praktijk verdiende De Surinaamsche Bank niet zoveel, en het Gouvernement van Suriname kwam dus praktisch nooit aan een belangrijk winstdeel toe. Nu was De Surinaamsche Bank een combinatie van een circulatiebank en een handelsbank, waarbij het handelsbankbedrijf het grootste deel van de activiteiten vormde. In die tijd hadden we zo'n 80%, misschien meer, van de bankzaken. De bedoeling was dat de bank via de activiteiten van de Nederlandsche Handel-Maatschappij gemoderniseerd zou worden, zowel administratief als organisatorisch en wat de kredietverlening betreft en op deze wijze een actieve commerciële bank zou worden. Daarbij werd het circulatiebankbedrijf weliswaar niet als onbelangrijk, maar toch ook niet als de meest winstgevende functie gezien. Het was alleen een mooi middel om in de liquiditeit te voorzien, waarbij aangetekend moet worden dat we 30% gouddekking moesten aanhouden tegenover de bankbiljettencirculatie en de creditsaldi. Er stond dus wel iets tegenover dat recht om bankbiljetten uit te geven. Ook moesten we optreden als kassier van het Gouvernement,

De voorkant met de handtekening van Prof. Dr. Renooij

een ook in Nederland gebruikelijke bepaling. Bij het opstellen van de nieuwe winstverdeling is in Suriname gezegd, wij willen een stuk vergoeding hebben voor dat octrooi vóór de winst. We moeten niet afhankelijk zijn van die uiteraard wisselende winst en zeker niet van een heel lage winst, want dan krijgen we niets. En daar is uitgekomen een vergoeding aan het Gouvernement van Suriname op basis van de uitstaande bankbiljettencirculatie. Ik dacht dat we zoiets als ½% over de uitstaande circulatie betaalden. En dan kwam daarna een lager winstaandeel voor het Gouvernement dan vroeger. Maar in ieder geval wist de Surinaamse regering dat men een bepaald bedrag kreeg. Dat was ook gemakkelijk te controleren want men kon het bedrag van de bankbiljettencirculatie gewoon uit de krant lezen. Men noemt dat een 'prélèvement sur la circulation'. Ik had zelf nog nooit gehoord van dat begrip, maar ik heb het wel moeten uitwerken in een hanteerbare vorm. Gelukkig is De Surinaamsche Bank erg goed gaan draaien. Die is toen over een moeilijke periode, waarbij de kredietverlening nogal zorgen gaf, heengekomen. Dat was na de Koreatijd. Het resultaat is geweest dat beide partijen tevreden waren.

Bankbiljettenvoorziening bij toeval

Er was een voortdurende aandrang om in Suriname een eigen circulatiebank te stichten, maar de enigszins verwarde politieke situatie maakte dat moeilijk. Een circulatiebank opzetten, daar is wel iets voor nodig, ook al gaat het om een land met een kleine bevolking. Toen heeft de Administrateur van Financiën, destijds de heer Specken, een uit Nederland afkomstige ambtenaar, een uitstekende vent met wie ik erg goed kon opschieten, - ik had meer met de Administrateur van Financiën dan met de Minister van Financiën te maken - gedacht, als we op een gegeven moment zo'n circulatiebank moeten starten, dan zitten we met het probleem dat we geen bankbiljetten hebben. Het kon een kwestie zijn

van één dag. Toen heeft hij vast bij De Bussey, in Nederland, achterkanten laten drukken, behalve nummers en datum. De achterkant was dus klaar. Zo'n drukkerij zet er dan een nummermachine in met de datum en dan gooien ze de biljetten nog eens door een drukgang, dat is technisch helemaal geen probleem. Maar De Surinaamsche Bank draaide rustig door en wij hadden voldoende biljetten in voorraad. Hoewel, de kleine coupures in de tropen lijden erg doordat de mensen veel last van transpiratie hebben. Het is een vochtig klimaat, dus je moest vrij veel aan de circulatie onttrekken en weer vernieuwen. Toen heeft de Administrateur van Financiën mij opgebeld en gezegd: Ik zit met een partij bankpapier, wat doe ik daarmee? Ik zeg: Hoe ziet het eruit, misschien kunnen wij het voor de aanvulling van onze kluisvoorraad wel gebruiken, maar ja, één ding, ik betaal uiteraard geen extra kosten. Ik ben bereid datgene te betalen wat je eraan hebt uitgelegd, maar meer niet, want wij moeten weer een ontwerp laten maken voor die voorkant en we moeten nummers laten aanbrengen. Dat werd erg plezierig geregeld. Hij zei: Ja, dat is goed, als ik ze maar kwijt ben. Toen is de voorkant gedrukt en daarop staat: '1 augustus 1951', want de bank had zo'n haast niet met die biljetten. Wij konden rustig voort. Er is een nieuwe voorkant ontworpen die nog de traditionele vorm heeft. Er staat op: 'De Surinaamsche Bank betaalt aan toonder', wat bij de Nederlandse bankbiljetten al gedurende vele jaren niet meer het geval is. De Nederlandsche Bank betaalt met z'n eigen papiertjes, maar in feite gebeurde in Suriname hetzelfde.

Muntensmokkel

Het was zo, dat er met Suriname en ook met de Antillen, (maar die hadden al lang een eigen circulatiebank, dat was de Curaçaosche Bank), en met Indië, een Muntunie was. Dat betekende dat er een koers van 1 op 1 was, om het maar simpel te zeggen, gebaseerd op de pari-overeenkomsten tus-

sen de Nederlandse regering en de Gouvernementen van Nederlandsch-Indië, Suriname en de Antillen. Bovendien was het zo, dat de guldens, de halve guldens en de rijksdaalders dezelfde waren als de onze. In Suriname ging het zelfs zover dat de dubbel-tjes, de kwartjes, de centen en de halve stuivers ook Nederlandse munten waren. Dat was in wezen nogal praktisch, want Suriname had een kleine bevolking en om nu voor de kleine munten een aparte muntslag te maken was niet erg economisch. Maar in Indië was het anders, daar had je Nederlandse guldens, rijksdaalders en halve guldens, maar men had Indische kwartjes, stuivertjes, dubbel-tjes en centen.

Nu is die Muntunie verbroken, door de oorlog en de ontwikkeling daarna. Het is zo gegaan dat de Nederlandse gulden twee maal devalueerde, één keer direct na de oorlog toen nieuwe koersverhoudingen werden vastgesteld en een tweede keer in 1949. Daardoor ontstond de situatie dat de Surinaamse gulden twee Nederlands guldens was. Dat gaf een vreemde toestand, aangezien er Nederlandse guldens, rijksdaalders en halve guldens in omloop waren. Voor het bankpapier was dat niet zo'n probleem, omdat dat bankpapier nu eenmaal niet in Nederland gangbaar was. De guldens waren dus in Suriname twee guldens Nederlands waard en het zou dus een bijzonder attractieve zaak zijn om guldens en rijksdaalders van Nederland naar Suriname uit te voeren. Daar hebben ze dat gelukkig, dat was vóór dat ik er kwam, goed aangepakt, door deze munten te laten inleveren en daarvoor te geven hetzij Surinaams bankpapier, hetzij Surinaamse muntbiljetten van een gulden en een rijksdaalder. Ik meen dat er ook wel halve guldens geweest zijn, maar dat had niet veel te betekenen. Op die manier kwam er een geweldige lading zilver in de kluis van De Surinaamsche Bank. Ik heb die situatie nog meegemaakt. Hele stellingen vol met bussen met guldens, rijksdaalders en halve guldens. En die lagen daar rustig. Maar met de kwartjes en de dubbel-tjes - minder dan met de stuivers en de cen-

ten, want dat was de moeite niet waard - lag het anders. Die bleven nog altijd in Suriname circuleren. Toen is Nederland overgegaan op de nikkelen kwartjes en dubbeltjes. Maar zoals dat dan gaat, die zilveren munten gaan dan niet uit de circulatie, die worden niet ingeleverd, maar de mensen houden ze. Die oude kwartjes en dubbeltjes vinden ze mooi. Toen gebeurde er iets dat ontzaglijk veel last veroorzaakte. Er is namelijk een tijdlang een voortdurende smokkel vooral van dubbeltjes, maar ook kwartjes van Nederland naar Suriname geweest. Wij wisten precies wanneer er wat aan de hand was. De zeelui die dat deden - soms ook wel de passagiers, maar vooral de zeelui die regelmatig de route naar Suriname bevoeren - kwamen nooit rechtstreeks met een lading dubbeltjes bij de bank. Daarvoor waren ze slim genoeg. Dat deden ze allemaal via Chinese winkels. De Chinese winkeliers kwamen dan bij ons de dubbeltjes inleveren om daarvoor Surinaams geld te krijgen. Dan wisten we het weer: er is weer een boot binnen. Die munten werden gesmokkeld. Ze hadden taarten, gewone keurige mooie fantasietarten en die waren gevuld met dubbeltjes. Ze hadden meelzakjes voor bloem, dat ze aan boord van zo'n schip altijd hebben voor het bakken van brood en zo, en dan stopten ze een klein zakje met dubbeltjes en kwartjes in dat meel. Dan belden wij weer de douane op en zeiden: er was er weer één. Op een gegeven moment begonnen ze daar toch meer aandacht aan te besteden en paktten ze die kerels op. Die waren aan boord van een schip van de KNSM. De directie van de KNSM stond in zeer goede relatie met de Handel-Maatschappij en zei: potverdikkeme, die zeelui van ons worden daar in de bak gestopt, jullie zijn eigenaar van De Surinaamsche Bank, kunnen jullie

daar niks aan doen? Die smokkel irriteerde mij ook verschrikkelijk, dus had ik al dikwijls tegen de regering en speciaal tegen de Administrateur van Financiën gezegd: Dit gaat zo niet langer, dit kost jullie geld, want als je dubbeltjes naar Nederland stuurt, krijg je alleen maar een Nederlandse gulden voor 10 dubbeltjes, en niet een Surinaams gulden. Jullie moeten zelf munten gaan maken, dan zijn wij van het gezeur af. Specken begreep dat heel best, maar hij zei: Je begrijpt wel, dat is zo maar niet voor elkaar, ik kan er op het ogenblik ook echt niets aan doen. Ik heb toen aan de Handel-Maatschappij in Amsterdam geschreven: Mijne heren, ik heb aan de regering gevraagd om eigen munten te maken. Tot mijn spijt is dat nog niet effectueerd. Ik kan er ook niets meer aan doen. Toen zeiden ze: Bedankt voor het bericht, we begrijpen het wel. Niks aan te doen. Langzamerhand werd de hoeveelheid dubbeltjes en kwartjes uit Nederland geringer, doordat er nieuwe munten in omloop gekomen waren. Op een gegeven moment is het probleem als het ware een natuurlijke dood gestorven.

Niet-monetair gebruik van munten

In de oorlog was de verbinding met Nederland en de Rijksmunt verbroken. Toen heeft men door de Munt in Washington voor Suriname munten laten maken, want op een gegeven moment raak je, vooral ook door inflatoire effecten, door je pasmunt heen. Alleen, om te bepalen hoeveel je nou van dit en van dat nodig hebt, is verschrikkelijk moeilijk. Toen hebben ze iets gedaan wat niet verstandig, maar wel begrijpelijk was. Ze hebben een enorme berg vierkante stuivertjes laten maken. Toen ik in Suriname kwam, lagen deze

gewoon in een goedang. Dat was haast een vesting van kisten die vol zaten met stuivertjes. Daarnaast hadden we ook wel dubbeltjes, kwartjes en centen en halve stuivers, maar dat was niet zo'n geweldige hoeveelheid. Wat was nu een van de oorzaken? De Amerikaanse soldaten, die in Suriname gelegerd waren, vonden dat zulke leuke muntjes, dat ze die verzamelden. Onder andere lieten ze er matjes van maken. In de hoeken werden gaatjes geboord en door middel van schakeltjes tot een soort tafelmattjes gemaakt. Dat nam nogal wat van die stuivertjes af, maar toen de oorlog afgelopen was en de Amerikaanse soldaten verdwenen, was dat natuurlijk over. Het gevolg was dat wij met die geweldige lading stuivertjes bleven zitten. Aan de andere kant verloren wij voortdurend centen. D.w.z. de mensen kwamen bij ons centen halen en dan sloegen we een kist open. De centen werden dan door een telmachine gegooid en in bundeltjes van 100 gepakt. Ladingen centen gingen er uit. Op een gegeven moment zag ik de voorraad centen verdwijnen. Ik weer naar de Administrateur van Financiën. Ik zeg: Specken, wij komen centen tekort, ik heb centen nodig en jullie moeten me die leveren. Hij zegt: Maar Renooij, dat is toch te gek, wat doen ze dan met die centen? Ik zeg: Dat hoef ik toch niet te weten? Ze komen bij mij met 100 gulden en ze vragen voor 100 gulden centen. Wat moet ik dan doen? Moet ik nee zeggen? Ik ben toch verplicht om te zorgen dat de muntcirculatie functioneert? Dat is een van de taken van de centrale bank. Tsja, zegt 'ie, maar kan je nou in plaats van centen geen stuivers geven? Mijn antwoord was: Ik kan natuurlijk wel zeggen, je kunt ze niet krijgen, maar dat is wel in strijd met de goede gedragsregels. Bovendien moet je niet vergeten dat voor ons die verdraaide

De Surinaamse Bank

vierkante stuivers zo vervelend zijn, want we kunnen ze niet door een telmachine gooien. Ik moet ze met de hand laten tellen en in pakjes laten doen, dat kun je ons toch niet aandoen. Bovendien kan ik niet weigeren om die munten af te geven, aangezien ze wettig betaalmiddel zijn, maar er is misschien wel een oplossing: 's Rijks Munt heeft de oude centen - want intussen waren er in Nederland nieuwe centen, de kleinere cent - ingenomen en ze hebben daarvan vermoedelijk nog wel een voorraad. Schrijf nou een briefje naar 's Rijks Munt en zeg, stuur ons een partij centen. Ja, zegt hij, dat is het enige. Hoeveel heb je er nodig? Nou, zeg ik, ik weet 't waarachtig niet. Ik zie ze alleen maar verdwijnen, hoe weet ik hoeveel ik er nodig heb? Wanneer houdt dat op? Resultaat is dat wij uit Nederland enige vaten kregen, van die grote, niet om te tillen, verschrikkelijk gewoon. Maar ja, ze kwamen. Ze werden met een vrachtwagen en een heftruck bij ons neergezet en daarmee was het centenprobleem zo goed en zo kwaad als het ging opgelost. Dat was zo tegen het einde van het aflopen van ons nieuwe oecrooi. Het liet zich aanzien dat Suriname toch een eigen circulatiebank wilde hebben en te zijner tijd eigen munten zouden laten maken. Toch was wel de vraag: waardoor verdwijnen die centen? We hebben twee verklaringen, maar of die helemaal sluitend zijn weten we niet. De ene verklaring is dat men die centen versmolt bij lui die koperen voorwerpen maakten. Hindustani hebben vrij veel van dat koperwerk, gongs, vaasjes en asbakken, en ik heb het vermoeden - koper was natuurlijk toch een beetje een duur en schaars artikel - dat ze de centen versmolten. Dat mag officieel wel niet, het is ook hier in Nederland verboden om munten aan de circulatie te ont-

trekken - maar zoek dat maar eens uit, dat was natuurlijk helemaal onmogelijk. De andere, en dat schijnt een feit te zijn, was dat ze in het Bosland verdwenen. De Boslandcreolen jagen veel en dan gebruiken ze o.a. jachtpatronen. Dat waren voor hen vrij dure dingen. Ik denk dat je wel een paar kwartjes per patroon betaalde. Dat was natuurlijk een trieste zaak voor de jagers, want het geldverkeer in het Bosland is niet zó uitgebreid. Ze bewaarden dus de hulzen, kochten slaghoedjes, kruut en hagel en maakten zelf patronen. Maar een jachtpatroon moet goed dicht zijn, anders valt de hagel eruit. Daarom zit op een jachtpatroon een kartonnetje. De bovenrand van de patroon wordt naar binnen gevouwen en daar zit het kartonnetje onder. Op die manier zit de zaak goed dicht. Als dan de klap komt, vliegt het kartonnetje weg en gaat de hagel de lucht in. Maar ze hadden geen kartonnetjes. Wat doe je dan? De centen hadden vrijwel het kaliber van zo'n patroon: dan legden ze een cent op de lading en drukten de patroon dicht. Als er dan in het bos geschoten werd, was de cent natuurlijk verdwenen. Nu is de vraag, om hoeveel centen gaat dat nou. Aangezien deze mensen altijd jaagden, het was een stuk van hun voedselvoorziening, en de centen nooit terugkwamen, heeft dat misschien toch wel invloed gehad. Maar ik ben geneigd te vermoeden, dat het smelten een zwaardere faktor is geweest. Dit probleem is opgelost doordat later in Suriname eigen munten zijn uitgegeven.

Inflatiebestrijding

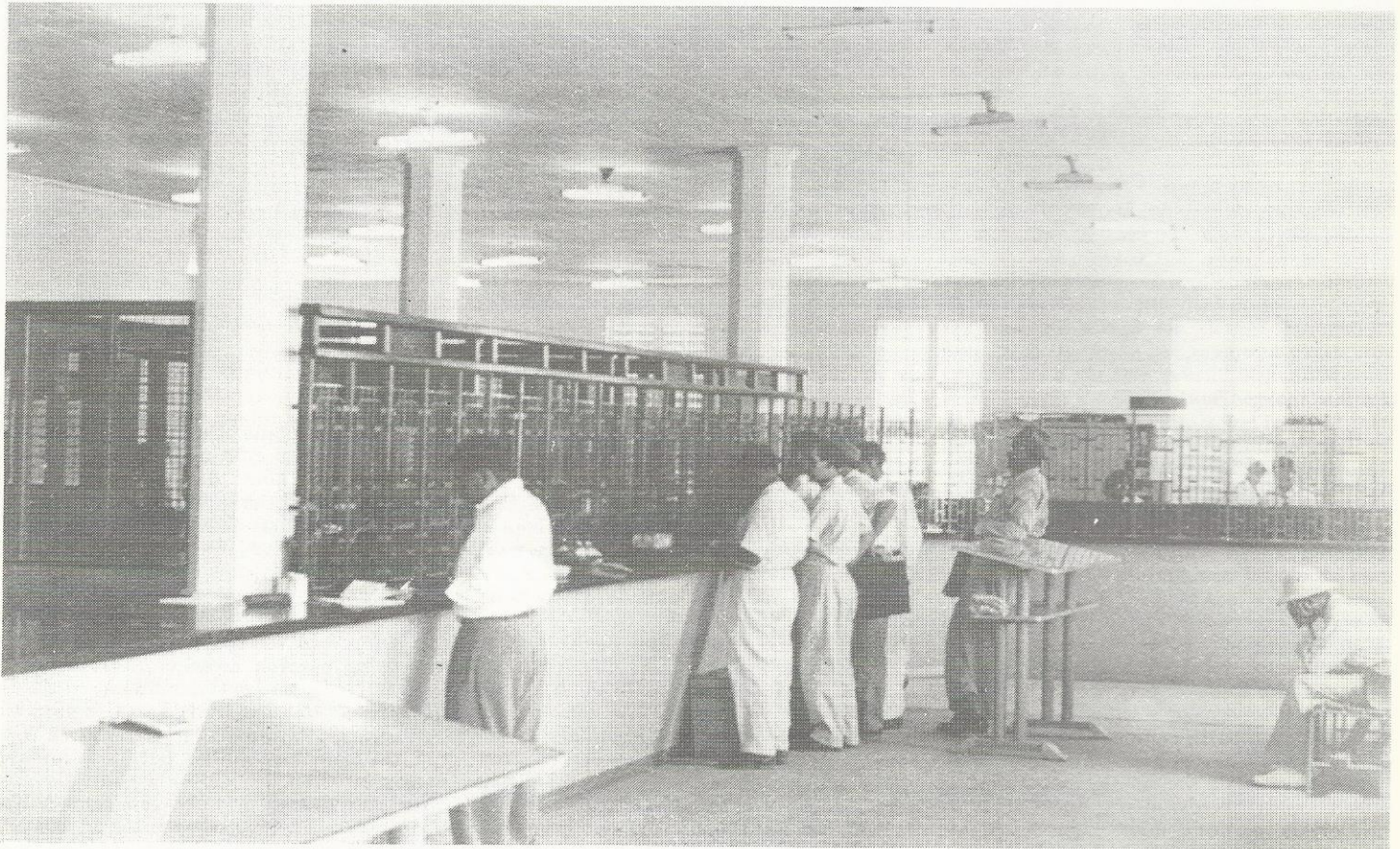
Dat is een typisch probleem, het voorzien in de pasmunt. Dat gaat trouwens hier in Nederland ook een probleem worden en is

het in Italië al lang. De inflatie schijnt op dat gebied altijd bijzonder funest te werken. Hoe het komt dat die pasmunt zo schaars is, is niet duidelijk, want er wordt, als ik het wel begrepen heb, door 's Rijks Munt nog altijd vrij veel aangemaakt. Het gevaar is altijd dat het muntmateriaal veel waard wordt en dat heeft Nederland destijds vergeten. De Nederlandse regering in exil liet ook in Washington munten maken, met name zilveren kwartjes en dubbeltjes. Die zijn op een gegeven moment in Zuid-Nederland, toen dat bevrijd was, in circulatie gebracht. Ze waren vergeten dat de Wet van Gresham bestond en dat hier door de oorlog intussen een geweldige inflatie was ontstaan, weliswaar verborgen door prijscontrole en al die dingen maar ze was er, zodat die munten als sneeuw voor de zon uit de circulatie verdwenen.³ In Suriname heeft dit lang niet zo'n rol gespeeld, klaarblijkelijk. Er was een vrij behoorlijke zilveren muntcirculatie gebleven. Dat heeft daar nooit veel moeilijkheden veroorzaakt. Bovendien kan ik zeggen dat na, zeg 1950, de inflatie in Suriname bijzonder vertraagd is. Er was in feite nauwelijks inflatie. Ik ben daar zo'n beetje verantwoordelijk voor geweest, want ik heb vanaf het begin dat ik optrad een vrij strakke kredietrestriktie toegepast, niet volgens bepaalde voorschriften of regels, zoals de Wet Toezicht Kredietwezen, maar gewoon, als een zaak van eigen beleid. En toen was het heel duidelijk een voordeel dat De Surinaamsche Bank zowel een commerciële bank was als een circulatiebank. De andere commerciële Bank, de Vervuurts Bank, was klein en had al in het eerste het beste jaar dat ik daar was, problemen, die er toe leidden dat tot sanering moest worden overgegaan. Wij konden dus een direkte restriktie, letterlijk di-

rekte restriktie, toepassen door kredieten te weigeren of kredieten op bepaalde manieren terug te brengen. Er was vrij veel commercieel krediet bevroren. Men had een limiet van laat ik zeggen f 50.000,—, men stond aan die f 50.000,— en er gebeurde verder niets mee. Men zat voortdurend aan het plafond. Toen ben ik het systeem van de periodieke limietverlaging gaan invoeren. Automatisch. En dat geschiedde nogal rigouzeus, namelijk door een maandelijkse verlaging toe te passen. Dus laten we zeggen iemand had een krediet van 50 mille, dan werd er gesteld dat het krediet terug moest naar 40 mille. U zegt maar in welk tempo u meent dat u dat terug kunt brengen. Dan zeiden ze, bijvoorbeeld, ongeveer f 5.000,— per jaar, wat betekende dat per maand de limiet f 400,— naar beneden ging. Het waren natuurlijk allemaal veel kleinere getallen dan we in Nederland gewend zijn. En elke maand werd gekontro-

maar dat gebeurt thans niet meer. Dat heeft vrij ingrijpend gewerkt. Ik kan wel zeggen dat in de loop van 1½-2 jaar het kredietvolume met 25% is afgenomen. In een jaar of 5-6 is het prijsniveau met niet meer dan 5 of 6% gestegen. Niet per jaar, maar in totaal. Ik dacht dat je dan niet van enige inflatie kunt spreken. Het heeft natuurlijk wel, daar is nou eenmaal niets aan te doen, een tijdlang remmend gewerkt, vooral op de huizenbouw. Dat was wel een probleem. Wel heeft de Bank zich toen langs andere wegen, in overleg met de Postspaarbank, beziggehouden met de vóórfinanciering van de bouw van huizen. Dat was voor een korte periode, en dan nam de Postspaarbank later de langere hypothecaire lening over. Op die manier is de huizenbouw weer op gang gebracht. Bovendien heeft de bank de Stichting Volkshuisvesting met een voorfinanciering geholpen. Maar een tijdlang heeft het inderdaad stagnerend ge-

raad van ongeveer 40%, dat schommelde wel eens. Daartegenover bestond er aanvankelijk een grote schuld uit hoofde van de betalingsovereenkomst met Nederland. Toen heeft Nederland op een gegeven moment gezegd, jullie zijn zo'n eind over jullie limiet heen, de overtrekking moet worden afgewikkeld. Ik heb aan die onderhandelingen deelgenomen. Dat gebeurde in het zogenaamde coördinatiecollege. Nu eens onderhandelden we in Nederland, dan weer in Suriname. Ik ben nogal eens op en neer geweest zo. En toen is afgesproken met Nederland dat wij de overschrijding van de limiet in dollars zouden afwickelen. Een deel van de dollars kon worden gebruikt via de vrije dollarmarkt, waar er een belangrijke premie op gemaakt werd. Je maakte in die tijd premies op de dollar, zo in de orde van 18%. Dat waren mooie zaken. Daarvan moest dan wel een flink gedeelte worden afgedragen aan het Dezie-

De Surinaamse Bank van binnen

leerd aan de hand van onze kredietstaten, of de kredietverlaging inderdaad geëffektueerd was. Dat is een moeizaam proces geweest. Men had in verband met de Korea-affaire geprobeerd alles te importeren wat men kon, uit vrees dat er weer een wereldoorlog zou komen, maar daar ontbraken dikwijls de kontante middelen voor. Men putte dus zijn krediet uit of men had de goederen laten leveren op incassobasis. Ik ben nogal eens op de kade geweest; daar brak je je benen over de niet afgenomen goederen. Bij invoer op incassobasis, stond de bank eruiten, men kwam met de wissel en de documenten die er bij hoorden, maar wij financierden de betaling daarvan niet. Vroeger financierde de bank zo'n incasso-wissel wel. Dan werden de goederen afgenomen en verkocht en werd het krediet uit de opbrengst geleidelijk weer afgelost, maar ik moest toen zeggen: 't Spijt me,

werkt. Dat is de konsekwentie, niks aan te doen. Maar het heeft wel het voordeel gehad dat Suriname vrijwel geen doorwerking van de in de Koreatijd aangezwengelde inflatie heeft gehad. Dat is dan ook de oorzaak geweest dat al die tijd de Surinaamse gulden kon worden gehandhaafd op het prijspeil van twee Nederlandse guldens. Nederland had wel inflatie, al was die toen nog niet zo erg. Relatief gesproken kon Suriname zich goed staande houden. Daar kwam bij dat Suriname een dollarverdiener was. Suriname ontving een groot bedrag aan dollars, die met de bauxietexport waren verdiend (deze dollars werden afgedragen aan het Deviezenfonds en stonden in Amerika uit. Gedeeltelijk bij de Federal Reserve van New York, maar later, omdat wij vonden dat er rente van gemaakt moest worden, meer bij de grote Amerikaanse banken. We hadden tevens een goudvoor-

zenfonds, maar het was desniettemin een mooie valutatransactie.

Goud

De goudproduktie van Suriname stelde niet veel voor, die was te meten in kilo's per jaar. Toch wil ik over dat goud wel iets vertellen. De Surinaamsche Bank beheerde een goudvoorraad, die gedeeltelijk van De Surinaamsche Bank zelf was en gedeeltelijk van het Deviezenfonds. Hoe kwam er nu goud bij? Eigenlijk niet door de lokale goudproduktie, die was de moeite niet waard. De lokale producenten mochten hun goud vrij op de binnenlandse markt verkopen. Dat ging naar godsmeden e.d. en die betaalden daarvoor meer dan de officiële goudprijs van Sf 2,11 per gram fijn. Wat wij kregen werd uit Grans Guyana gesmokkeld, uitgesmokkeld maar niet ingesmokkeld, dat

is een heel groot verschil. De gouddelvers uit Grans Guyana smokkelden goud uit Frans Guyana, omdat de Surinaamse goederenmarkt veel beter voorzien was dan de markt van Frans Guyana. Met het ontvangen geld kochten ze in Albina winkelprodukten en smokkelden die weer terug, en daarop werd verdiend. Ze verloren dus eigenlijk op het goud - ze kregen bij de douane minder dan de marktwaarde - maar verdienden op de goederen die ze terugsmokkelden. Dat is een mooi voorbeeld van de economische kringloop.

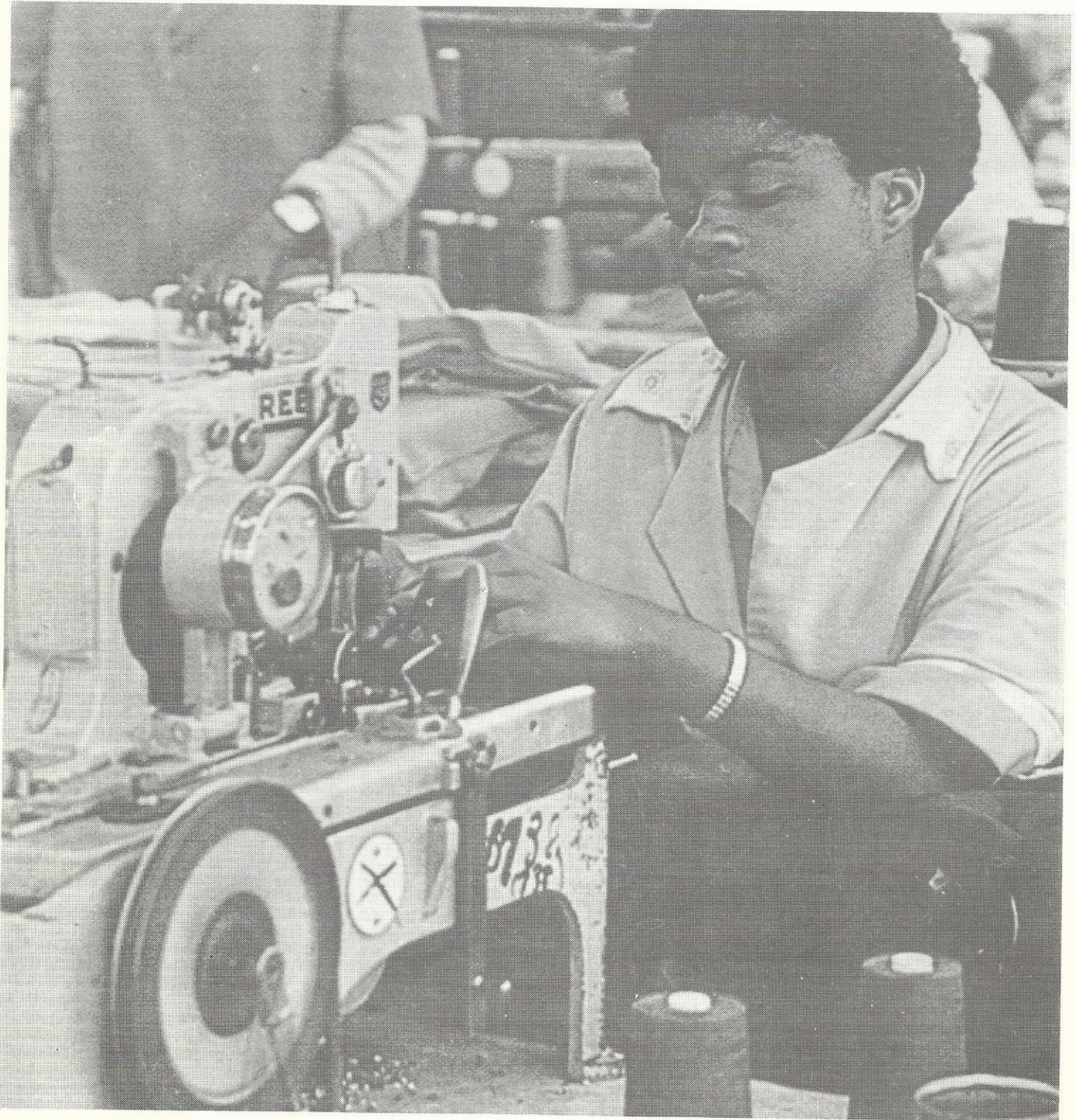
De smokkelaars voeren de Marowijne over met ruw (alluviaal) goud, in busjes, flesjes en potjes. Daarvoor betaalden ze heel netjes de goudinvoerbelasting bij de Surinaam-

se douane. Die had, gewoon in de open lucht, een goudweegschaal staan in een glazen kast. Ik heb zelf de schaal nog eens bijgesteld, want hij stond niet goed in het lood. De douane controleerde de gewichten en inde de goudinvoerbelasting, want die had Suriname, hoogstmerkwaardig. De potjes werden verzegeld, er werd het gewicht opgezet en vervolgens ging ze naar Paramaribo, waar wij het goud innamen. Ik meen dat het zo was, dat de douane direkt de waarde van het goud betaalde op basis van Sf 1,80 per gram ruw goud. Dat was een voorschot van het Gouvernement. Wij kochten dat goud in, vergoedden het Gouvernement de prijs die het betaald had, en zetten de potjes met goud in onze kluis.

Tot wij voldoende in huis hadden om onze goudsmelterij in aktie te zetten. Wij hadden namelijk een eigen goudsmelterij.

Wij wisten natuurlijk vrij precies hoeveel ruw goud aanwezig was, want de hoeveelheid werd in grammen nauwkeurig gewogen. We hadden ook een hele mooie goudschaal, echt een zeer precieze, die woog in tiende grammen nauwkeurig. Dan zei ik tegen John Lynch, één van de bodes op de bank, een uitermate toegewijde man, die ook als er recepties waren ervoor zorgde dat alles geregeld werd, John, we moeten maar weer eens goud smelten. Als jij morgen de oven opstookt, gaan we weer beginnen. Dan deden mijn kollega De Vries

Het werken in een kledingfabriek

en ik de overall aan, want bij goud moest niemand teveel komen. John Lynch stookte de oven - het was een oliigestookte oven, met een elektrische aanjager - op tot een temperatuur van 1200°. Na een uur stond de oven witgloeiend; dan kwamen we met grote handschoenen aan en met een veiligheidsbril op en werd het ruwe goud er heel voorzichtig ingedaan. Dan was het wachten tot de zaak gesmolten was. Nou, dan was een naar karwei. In de eerste plaats omdat alluviaal goud gewonnen wordt met behulp van kwik. Het wordt met kwik gemalgemeerd. Dat kwik wordt er later uitgebrand en wordt dan weer neergeslagen, maar er blijft altijd kwik in het goud zitten, dus je kreeg ellendige kwikdampen in het schuurtje waarin de oven stond. Meestal stonden we daarom buiten te wachten tot het weer tijd was om het smeltproces te controleren. We hadden van die hele grote schermen met een veiligheidsglas erin en dan moest je in die oven kijken. We hadden geen temperatuurmeter en je had er ook

niet een speciale konstruktie om de oven te controleren dus je moest van boven af in de smeltkroes kijken. In de tropen is het toch al behoorlijk heet, nou, het droop gewoon bij ons neer. Op een gegeven moment zag je het goud borrelen. Dat was het teken dat het tijd was voor te gieten. Meestal hanteerden mijn kollega en John Lynch de gietvorm en ik draaide de oven om. Dan kwam het goud er vloeibaar uit en kreeg je een baar. Wij maakten geen precies voorgeschreven monetaire baren, daar trokken we ons niet zoveel van aan, wat maakte dat uit. Je moest even wachten totdat het goud wat afgekoeld was. Daarna ging het in een bak met water. Dat was allemaal nogal simpel, maar het werkte erg goed. Er moest ook een toeslag bij het te smelten goud, dat was soda en borax, ongeveer in gelijke hoeveelheden. Dat was om de bijmengselen te binden. En dan, als het gietsel gekoeld was, had je een soort zwarte koekslak bovenop zitten, dat was datgene wat door het smeltproces en die borax en soda was vrijgeko-

men. De slak bewaarden we heel zuinig, want er zaten altijd nog korreltjes goud in. We gooiden niks weg. Korreltjes goud, die soms op de vloer spatten, werden netjes opgeveegd. Alles werd keurig bewaard, want elke gram ruw was voor ons altijd nog Sf 1,80 en als het fijn goud was werd het Sf 2,11 per gram. Wij kregen geregeld goud. Wij vergoedden het Gouvernement wat het had voorgeschoten, maar wij mochten dat goud dan niet in eigen voorraad opnemen. Als het gesmolten was, lieten wij het essaieren en leverden het daarna af aan het Deviezenfonds. Dat was een administratieve zaak, want het goud bleef allemaal in onze kluis. Het Deviezenfonds werd voor de tegenwaarde van dat goud gedebiteerd op basis van Sf 2,11 per gram fijn. We moesten daarvoor een essai hebben. Dat lieten we aanvankelijk doen door de gouvernementsscheikundige, maar dat duurde ons te lang. Aangezien wij 2% rente van het Deviezenfonds kregen, vonden we dat maar niks. Het duurde soms een maand, twee maanden, drie maanden. Toen hebben we het essai gestuurd naar Schöne in Amsterdam. Dat ging per vliegtuig in verzegelde enveloppen met nummers van de baar en alles daarbij en we kregen haast per kerende post het essaabiljet terug. Die baar werd genummerd, het aantal grammen gewicht werd er ingeslagen en er was dus het essaabiljet bij met het gehalte van de betrokken baar. En ik moet zeggen, Schöne deed dat perfect.

Op een goede keer hadden wij een baar die niet homogeen was. Je moest op enige punten boren. Dan boorde je eerst een bovenkrul, zoals dat heet. Die eerste krul werd afzonderlijk gehouden, het krulletje werd bewaard. Dan boorde je dieper door en kreeg je nog een paar krullen, die stopte je in een envelopje en nog een paar krulletjes, op een andere plaats, en als dan de gehalten niet gelijk waren, al scheelde het maar duizendsten, dan zei Schöne: 'Ik geef geen biljet af.' Dan kregen wij gewoon de boorkrullen terug. Zo precies werd dat gedaan. En dat kostte een schijntje. Wij betaalden Fl. 15,- per essai o.i.d. Dat was de moeite niet waard, dat was erg goedkoop. En het werd keurig gedaan, zo perfect als men nauwelijks kon verwachten.

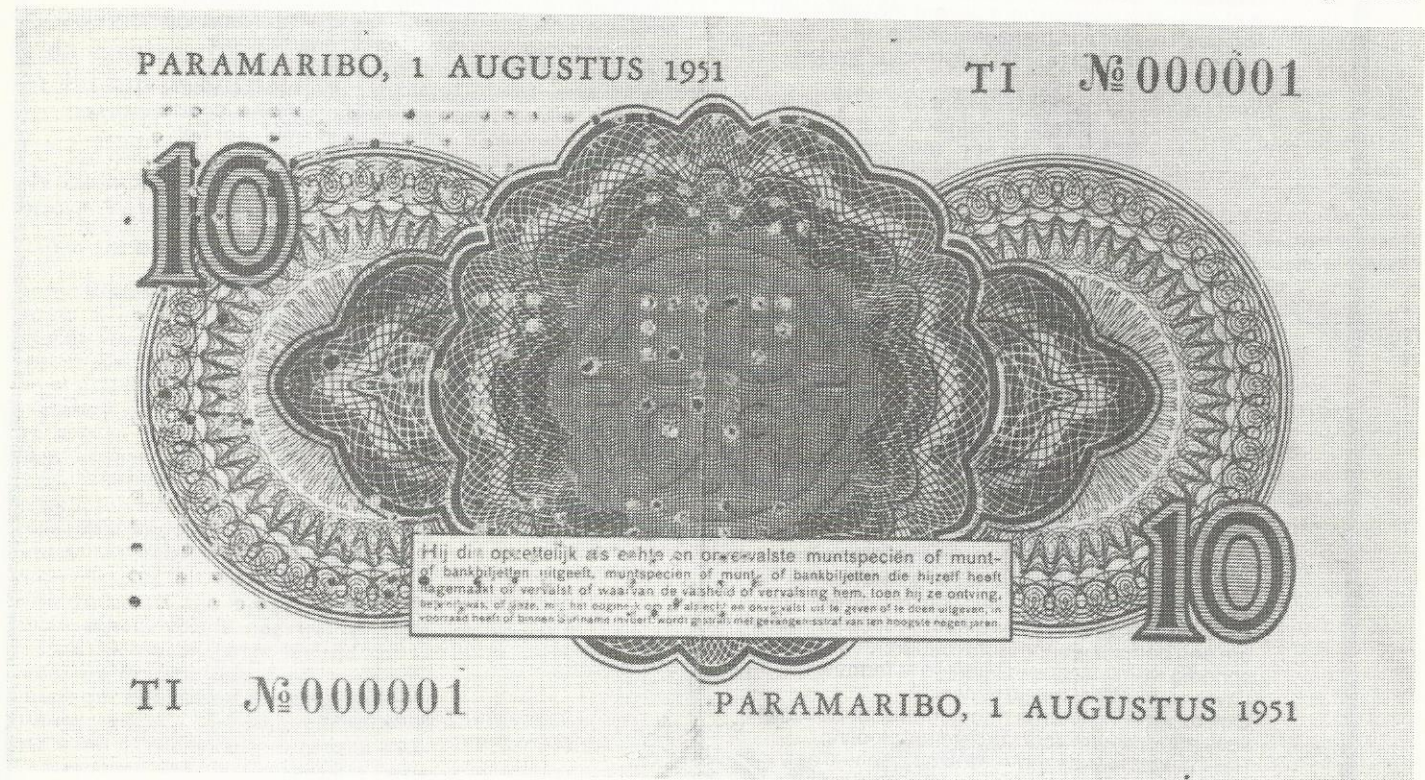
Braziliaans goud

Nu het geval van Hermans. Hermans, een mijningenieur die ik goed kende, verkocht aan ons een baar. Ik zei tegen hem: 'We zullen je niet Sf 1,80 vergoeden, maar we zullen je de fijnprijs vergoeden op basis van het gekonstateerde gehalte.' Hij had namelijk het nadeel dat hij het goud toen niet op de vrije markt kwijt kon en daar had hij anders Sf 2,30 kunnen maken voor ruw. Dus ik zei: We zullen je fideel behandelen. Voor ons maakte dat niet uit, want wij kregen van het Deviezenfonds ook Sf 2,11. Maar ik zei: Het smeltverlies is voor jouw rekening. We kregen die baar, maar we moeten hem omsmelten, zó is hij niet te gebruiken. Ik moet dus goud hebben dat ik kan laten essaieren. Dat is goed, zegt hij, afgesproken. Op een gegeven moment was het weer tijd om te smelten en ik zeg tegen John, we moeten smelten, maar we moeten ook die baar van Hermans meenemen. Ja meneer, zegt hij, ik zou willen voorstellen dat u die baar pas bij de tweede smelting erin gooit, want die baar smelt veel moeilijker dan dat losse goud. Nou zeg ik, ik weet het niet, want ik moet het gewicht van die baar precies kunnen controleren,

dat wil zeggen, na smelting. Ja meneer zegt John, maar het duurt zo verschrikkelijk lang voordat zo'n baar gesmolten is. Ik zeg: John, jij hebt het meer meegemaakt dan ik, laten we het maar doen. Enfin, hij stookt de oven op, en, dat moet ik erbij vertellen, bij onze goudvoorraad hadden wij ook een partij, zonder twijfel Braziliaans, smokkelgoud gekregen. Eén van de kooplui in Suriname kwam bij me - hij deed altijd mee aan de smokkelhandel van koffie tegen auto's naar Brazilië, en op een gegeven moment hadden de Brazilianen goud meegebracht - en vroeg mij of ik dat kopen wilde. Ik wist ongeveer hoe het gehalte van Surinaams goud was, zoiets van 910 à 915 duizendste, maar van Braziliaans goud wist ik dat niet. Ik zei dus: laat maar eens zien. Ik kreeg verscheidene kilo's goud in een grote bus. Het zag er nogal christelijk uit, maar ja, het konden net zo goed koperkorrels zijn. Ik

ziliaanse goud wat hoger. Daardoor was wel de bovenlaag gesmolten, maar er zat onderin nog een koek goud. Ik moest nu met Hermans zijn baar afrekenen. Ik denk: Nou zit ik wat je noemt, in de nesten. Maar het was een reuzeleuke vent. Op een gegeven moment komt hij en zegt: Hoe is het nou met die baar? Ik zeg: Meneer Hermans, ik zal u precies zeggen hoe het in elkaar zit. Hermans lachte zich tranen toen hij het verhaal te horen kreeg. Hij zegt: Meneer Renooij, ik heb dat met mijn veldoven ook wel meegemaakt. Ik zeg: Ik wil u het volgende voorstellen. Ik weet precies wat uw baar woog en ik ben bereid u die baar af te rekenen zonder smeltverlies, want ik kan het niet meer controleren. Is dat een voorstel? Hij zegt: Meneer Renooij, het is een reuzevoorstel. Nou komt het: er zat Braziliaans goud bij de baar van Hermans. Die baar van Hermans zal een gehalte gehad

name overdragen. Wij hadden er allemaal essaabiljetten bij, maar de president van de nieuwe centrale bank vond het toch nodig om er monetair goud van te laten maken. Dat wil zeggen, goud met een gehalte van 995 of daaromtrent. Dat wordt geraffineerd. Ik was erg nieuwsgierig of die essais klopten. Het was keurig in orde. Het resultaat was zelfs nog iets beter. Voor de bijmengselen (meestal zilver) kreeg men een aparte vergoeding. Het raffineren gebeurde in Amerika, bij de United States Mint. Daar rekenden ze precies zoveel is er uitgekomen, de smelkosten zijn zoveel, en er is zoveel zilver uitgekomen, daar krijg je zoveel voor vergoed. Ik was zo trots als een pauw, dat het zo keurig uitgekomen was. Want ik zou me toch gegeneerd hebben als we goud hadden afgeleverd waarvan het gehalte niet klopte met de essais. Keurig netjes per baar, met nummer erbij, hebben

denk: Het zal toch wel goud zijn, dat leek me wel waarschijnlijk. Ik zeg tegen de handelaar: All right, we betalen je Sf 1,80 per gram en we zullen wel zien. Dit goud ging dus in de eerste smelting. Ik weet niet hoeveel kilo het was, maar het was een behoorlijke portie. Op een gegeven moment wordt het gesmolten goud afgegoten en ik denk: Tjee, daar zijn we in onze nek gekeken. Laat ik maar zeggen, er ging 15 kilo in, en er kwam een baar uit die beslist geen 15 kilo kon zijn. Er waren echt enige kilo's tekort. Dat was niet zo best. Ik had gloeiend de smoor in. Toen de tweede smelting. Daar ging dus de baar van Hermans in. Alleen de baar van Hermans, want ik moest dat gewicht precies weten. Dat ging in grammen en tiende grammen nauwkeurig. En voor het gehalte moesten we hem laten essaieren. Enfin, die zaak draait, en tot onze niet geringe verbazing komt er een veel grotere baar uit dan erin gegaan was. Wat de verklaring is, daar ben ik nog niet helemaal achter, maar het was duidelijk dat van de eerste smelting een gedeelte in de oven was blijven zitten. Vermoedelijk lag het smeltpunt van dat Bra-

hebben van 910 of iets dergelijks. Dus ik laat essaieren. Wat komt eruit? Dat Braziliaanse goud was veel zuiverder dan het Surinaamse, en hoewel de baar niet eens helemaal uit zuiver Braziliaans goud bestond, maar vermengd was met dat goud van Hermans, komt er 940 uit. Dat was 30/1000 meer. Dat scheelde een aardige prak opbrengst natuurlijk. Wij hadden het voordeel dat die eerste smelting ook een prachtig gehalte had. Wij verdienden voor ons smeltwerk het verschil tussen Sf 1,80 en Sf 2,11, maar die Sf 1,80 was gebaseerd op een gehalte van 910. Ik zeg: Nou meneer Hermans, zo en zo is het gelopen. U krijgt nog een beter gehalte ook. Hij heeft zich weer tranen gelachen. We hebben allebei pret gehad. Zo is het verhaal van het goud van Sarakreek gegaan. Zoiets kan je je hier in Nederland gewoon niet voorstellen.

Overdracht van het goud aan de centrale bank

Later moesten wij de hele goudvoorraad van De Surinaamsche Bank en van het Devisiefonds aan de Centrale Bank van Suri-

name overdragen. Wij hadden er allemaal essaabiljetten bij, maar de president van de nieuwe centrale bank vond het toch nodig om er monetair goud van te laten maken. Dat wil zeggen, goud met een gehalte van 995 of daaromtrent. Dat wordt geraffineerd. Ik was erg nieuwsgierig of die essais klopten. Het was keurig in orde. Het resultaat was zelfs nog iets beter. Voor de bijmengselen (meestal zilver) kreeg men een aparte vergoeding. Het raffineren gebeurde in Amerika, bij de United States Mint. Daar rekenden ze precies zoveel is er uitgekomen, de smelkosten zijn zoveel, en er is zoveel zilver uitgekomen, daar krijg je zoveel voor vergoed. Ik was zo trots als een pauw, dat het zo keurig uitgekomen was. Want ik zou me toch gegeneerd hebben als we goud hadden afgeleverd waarvan het gehalte niet klopte met de essais. Keurig netjes per baar, met nummer erbij, hebben

*Opgetekend door
Erwin Go en H. Visser*

Noten:

1. Slechts rond 1930 heeft men er zich in Nederland druk over gemaakt, zie H. Visser, 'Het zilveruitvoerverbod in Suriname, 1920-1929', in de feestbundel, aangeboden aan prof. dr. W. J. Wieringa.
2. Zie L. J. J. van Eekelen, Professor dr. D. C. Renooij met emeritaat, *Ekonomies Bulletin*, april 1979 (h.v.).
3. Deze episode wordt beschreven in L. de Jong, *Het Koninkrijk der Nederlanden in de Tweede Wereldoorlog*, deel 9, tweede helft, Staatsuitgeverij, 's-Gravenhage, 1979, blz. 1255-1259 (h.v.).